

O'RTA ZARAFSHON VODIYSIDAGI SHO'RKO'LNING HOZIRGI KUNDAGI HOLATI

G.f.d.,prof. **Abbosov S.B.** Geo. f.

magistranti **Haydarov J.M.**

SamDU Geo. va Eko.

fakulteti talabasi **Fayzullayev B.K.**

Samarqand Davlat Universiteti, Geografiya va Ekologiya fakulteti

jhaydarov719@gmail.com

Annotation: There are relatively few lakes in Uzbekistan and they are uneven. Most of the lakes in the country are small and of local significance. Lakes in the territory of Uzbekistan are not the same in terms of the formation of cauldrons. However, most of them are lakes located in the river valleys in the plains. On the contrary, the lakes in the mountainous part of the republic are dams, moraines and tectonic lakes. Changes in the level of reservoirs in Uzbekistan depend on water demand. When water is not needed for agricultural crops, and especially during the spring floods, water accumulates in reservoirs and its level rises, while in the summer the collected water is used for irrigation and the water level decreases.

Keywords: Lake boiler, moraine, tectonic.

Izoh: O'zbekiston hududida ko'llar nisbatan kam bo'lib, ular notekis joylashgan. Jumhuriyatimizda joylashgan ko'llarning aksariyati kichik bo'lib, mahalliy ahamiyatga ega. O'zbekiston hududidagi ko'llar qozonining (kotlovinasining) paydo bo'lishi jihatidan bir xil emas. Lekin ularning ko'pchiligi tekislik qismida daryo vodiylarida joylashgan qayir ko'llaridir. Aksincha, jumhuriyatimiz tog'li qismidagi ko'llar esa to'siq (to'g'on), morena va tektonik ko'llardir. O'zbekiston suv omborlari sathining o'zgarishi suv xo'jalik talabiga bog'liq. Qishloq xo'jalik ekinlari uchun suv kerak bo'lmaganda va ayniksa bahorgi daryolarning to'lin suv davrida omborlarga suv to'planib uning sathi ko'taryalsa, aksincha yozda to'plangan suv sug'orishga sarflanib, suv sathi pasayib qoladi.

Kalit so'zlar : Ko'llar qozoni, morena, tektonik.

O'zbekiston hududidagi ko'llarning ko'pchiligi uning tekislik qismida, xususan Amudaryo, Sirdaryo, Zarafshon, Chirchiq kabi daryo vodiylarida, asosan, ularning quyi qismlarida joylashgan. Bu ko'llarning qo'pchiligi kichik, sayoz va sho'r bo'lib, bahorda hamda daryo suvi ko'paygan vaqtda suvlarga to'lib, yozning oxirlariga borib, suvi juda ozayib sayozlashib, ba'zilar qurib, botqoqlik sho'rxokka aylanib qoladi. O'zbekiston tekislik qismidagi ko'llar kelib chiqishi jihatidan turlichadir. Ba'zilar daryo vodiylarining pastqam joylarida hosil bo'lib, yomg'ir, qor, irriga'oya shoxobchalarining tashlama suvlari yoki yyer osti suvlaridan, ba'zan esa daryolar toshganda sizib borgan suvidan to'yinib turadi. Bunday ko'llar berk ko'llar [hisoblanib](#), suvi sho'r, ba'zilarining suvi yozda qurib qolib, tagida tuz cho'kib qoladi, ba'zilar botqoqli joyga aylanadi. Bu turdagi ko'llar Sirdaryo, Amudaryo va Zarafshon daryolarining vodiylari bo'ylab joylashgan. **Ko'l** — chuqur joylarda to'plangan tabiiy suv havzasi. Yerning barcha iqdim va landshaft zonalari — issiq, mo'tadil va sovuq, ko'p yog'inli yoki qurg'oqchil r-nlarida mavjud. Ko'pchilik ko'llar dengizga muayyan daryo orqali o'tib tushadi. Qurg'oqchil joylarda oqmas ko'l ham ko'p. natijasida vujudga keladi. Ular daryo vodiylarining morena yotqiziqlari bilan to'silib qolishi natijasida yoki morena yotqiziqlari orasidagi chuqurliklarda hosil bo'lgan morena ko'l va tog' yon bagirlaridagi kar muzliklari o'yib ketgan joylarida hosil bo'lgan kar ko'lga bo'linadi. Suv omborlari va hovo'zlar sun'iy ko'l deyiladi. Samarqand viloyati Payariq tumani **Obolov** qishlo'ida Sho'rko'l nomli kichik dam olish joyi bor. Bu joy Samarqand viloyati ovchilik va baliqchilik boshqarmasiga qarashli bo'lib maydoni 10 gektar atrofida. Sho'r ko'lining paydo bo'lishi asosan tashlama va sizot suvlardan iboratdir. Atrofdagi qishloq va mahallardagi suvlar Sho'r ko'lga borib yig'iladi bu joyda ko'l qishda ham ko'l butunlay yo'qolib ketmaydi, Ayniqsa bahorning oxiri

yoʻzning boshida suvi koʻpayad. Bu yerga asosan shu yerga yaqin joylardan odamlar dam olgani boradi. Baliq ovlashga qiziquvchilar baliq ovlash mumkin boʻlgan kuz, qish, bahorda koʻproq keladi. Baliq ovlash inson asablarini tinchlantirib kayfiyatni koʻtaradi. Bundan yashqari bu yerga tuyalar va otlar ham dam olish uchun olib kelingan, ularni minib atrofni sayir qilish mumkin. Bu yerda sayyohlar oʻzlari ovqat qilishlari uchun ham barcha shart sharoitlar mavjud.

1.1 rasm. Samarqand viloyati Payariq tumani **Obolov** qishloʻida Shoʻrkoʻl

Umuman olganda shoʻrkoʻlning atrofi tinch sokin tozza havo yaxshi dam olishuvchi uchun tabiiy rekratsiyon joy hisoblanadi bu yerda hatto extiyot choralari ham koʻrib qoʻyilgan. Bu yerda koʻlni sayir qilish uchun qayiqlar ham tashkil etilgan.

Bu yerda koʻlning yonida oʻtirib dam oladigan joylar qilingan bundan tashqari bu yerda koʻlning yonida oʻtitib dam oladigan joylar qilingan bundan tashqari bu yerda oʻtovlar ham tashkil etilgan. Oʻtovlar salqin dam olish uchun juda qulay hisoblanadi.

1.2 rasm. Sho'rko'l suv havsazi dam oluvchi maskani

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anuchin V.A. Osnovy prirodopolzovaniya. -M.: Mysl, 1978.
2. Glushkova P.G., Makar S.V. Ekonomika prirodopolzovaniya. Uch.posobiye. – M.:Gardariki, 2005.– 448 str. 2 ekz
3. Isachenko A.G. Optimizatsiya prirodnoy sredy. -M.: Mysl, 1980.
4. Rafikov A.A. Geoekologik muammolar. -T.: O'qituvchi, 1997.
5. G'ulomov P.N. O'zbekistonda tabiatdan foydalanishning geografik asoslari. - T.: Universitet, 1990.
6. Xolmirzayev A. Tabiatdan foydalanish iqtisodiyoti.– T.,O'zMU, 2001 y.
7. Qayumov A., Raximov A.K., Yakubov U.Sh. Tabiatni muhofaza qilish va undan oqilona foydalanish: o'quv qo'llanma.: Ma'sul muharrir Yu.G'.
8. Maxmudov; O'zR Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.